

Хміль Д.І.

здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ У ФРАНЦІЇ

Вступ. Досвід зарубіжних держав у застосуванні адміністративно-правових обмежень прав і свобод людини та громадянина під час воєнного стану є важливим джерелом для вдосконалення національного законодавства та практики. В умовах воєнного стану держави стикаються з необхідністю балансування між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав і свобод громадян. Зарубіжний досвід дозволяє вивчити різноманітні підходи до введення та регулювання таких обмежень, а також визначити їх ефективність і відповідність міжнародним стандартам.

Особливий інтерес становить дослідження правових механізмів, які використовуються в країнах зі схожими правовими традиціями та політичними системами, зокрема Франції. Ці механізми спрямовані на обмеження певних прав і свобод у надзвичайних ситуаціях, водночас забезпечуючи захист фундаментальних прав людини. Аналіз досвіду Франції у цій сфері дає змогу визначити найбільш ефективні практики та врахувати можливі ризики, пов'язані з їх впровадженням, що є актуальним для вдосконалення правового режиму воєнного стану в Україні.

Стан сучасних досліджень Правова природа адміністративно-правових обмежень права на мирні зібрання як складової загальної категорії були предметом досліджень багатьох дослідників, зокрема В.Б. Авер'янова, А.В. Басова, М.І. Козюбри, А.М. Колодія, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, С.А. Комарова, Н.М. Оніщенко, П.М. Рабіновича, В.Г. Чорної та інших. При цьому, порівняльно-правове дослідження адміністратив-

но-правового регулювання воєнного стану у Франції та пов'язаних з ним обмежень не набули достатнього поширення в національній правовій науковій літературі та досліджувалися вітчизняними дослідниками фрагментарно.

Мета статті проаналізувати правову природу та нормативне регулювання адміністративно-правових обмежень в умовах воєнного стану у Франції.

Виклад основного матеріалу Слід почати з того, що законодавці різних країн або розрізняють певні види надзвичайних правових режимів – воєнний стан, надзвичайний стан, надзвичайний екологічний, фінансовий, економічний, бюджетний стан, тощо, або вказані види об'єднують в один правовий режим надзвичайного стану, який має різноманітні підстави виникнення.

У Франції воєнний стан (стан облоги) є особливим режимом, що регулюється Кодексом оборони та застосовується за умов серйозних загроз національній безпеці або громадському порядку. При цьому, французьке законодавство диференціює правові режими надзвичайного стану та воєнного стану (стану облоги).

Відповідно до ст. 16 Конституції Франції коли інституції Республіки, незалежність Нації, цілісність її території або виконання її міжнародних зобов'язань перебувають під серйозною та негайною загрозою і регулярно функціонування конституційної державної влади припиняється, Президент Республіки вживає заходів, необхідних у цих обставинах, після офіційних консультацій з Прем'єр-міністром, головами асамблей, а також Конститу-

ційною радою. Ці заходи мають повинні мати на меті забезпечити, щоб органи державної влади якнайшвидше отримали додаткові можливості для належного на виконання своїх завдань [1]. Як зазначають французькі дослідники, даний механізм було створено саме для того, щоб на беззаконня можна було відповідати не лише однією законністю [2].

Згідно зі статтею L2121-1 Кодексу оборони Франції стан облоги оголошується Президентом Франції та декретом Кабінету Міністрів у випадку виникнення серйозних загроз національній безпеці або збройного конфлікту. Це може стосуватися як військових загроз, так і внутрішніх заворушень, що перевищують можливості цивільної влади підтримувати громадський порядок. Рішення про введення стану облоги підлягає негайному затвердженню парламентом. Якщо парламент не схвалить указ, він може вимагати перегляду або припинення такого режиму [3].

При введенні стану облоги обмежуються численні права громадян, зокрема:

– свобода пересування. Військові отримують право запроваджувати комендантську годину, обмежувати в'їзд і виїзд з певних територій, а також встановлювати інші заходи контролю за пересуванням осіб;

– свобода мирних зібрань. Забороняються масові зібрання, мітинги та демонстрації, які можуть становити загрозу для громадського порядку. Військові органи можуть запроваджувати заборони на будь-які форми публічних зібрань.

– контроль засобів масової інформації. Військові мають право контролювати діяльність засобів масової інформації для запобігання поширенню інформації, яка може destabilізувати суспільство або допомогти ворогу. Це може включати обмеження на публікації в пресі, на радіо, телебаченні та в Інтернеті, тобто цензура.

– недоторканність житла та приватної власності. Військові можуть проводити обшуки в приміщеннях та конфіскувати майно, необхідне для оборони або забезпечення громад-

ського порядку, без попереднього ордеру;

– процедури щодо затриманих можуть відбуватися за спрощеними правилами, без гарантій стандартного судового процесу;

– приватне майно може бути реквізоване для військових або оборонних потреб без попереднього дозволу власників [3].

Також, військові отримують право заарештовувати та затримувати осіб, підозрюваних у підривної діяльності або причетності до злочинних дій, що становлять загрозу для безпеки держави та предметна юрисдикція військових судів поширюється на окремі злочини проти власності, вчинені цивільними особами [3].

Після оголошення стану облоги всі повноваження з підтримання громадського порядку передаються військовим органам. Цивільні суб'єкти публічної адміністрації перебувають під контролем військових командирів, які можуть видавати накази та розпорядження, необхідні для забезпечення національної безпеки. Рішення щодо обмеження прав приймаються військовим командуванням і мають виконуватися негайно. Ці рішення також можуть передбачати зміну місця роботи осіб, запровадження обов'язкової трудової повинності, а також розквартирування військових у цивільних приміщеннях [3].

Стан облоги може бути припинено Президентом або за рішенням парламенту, коли загроза національній безпеці зникне. У разі якщо парламент вважає, що стан облоги більше не відповідає наявній загрози, він має право вимагати припинення цього правового режиму через спеціальну процедуру голосування. Однак під час війни або в умовах невідкладної загрози, Президент може самостійно прийняти рішення про припинення дії стану облоги [3].

Оскільки стан облоги за французьким законодавством передбачає значне обмеження прав і свобод людини стаття 36 Конституції Франції встановлює, що продовження стану облоги більш ніж на 12 днів потребує отримання попередньої згоди парламенту [1].

У період дії стану облоги парламент здійснює контроль за дотриманням прав людини та законністю дій військових. Військові органи зобов'язані регулярно подавати звіти про свої дії до парламенту, який контролює відповідність цих дій законодавству і захисту прав людини. Це гарантує, що навіть під час воєнного стану зловживання владою будуть мінімізовані, а права громадян не будуть порушуватися безпідставно [3]. Тобто, парламентський контроль має не ретроспективний, а поточний характер, оперативно реагуючи на розвиток подій, з якими були пов'язані вказані контрольні заходи [4].

Стан облоги у Франції є режимом із значними обмеженнями прав громадян, що запроваджується у разі загрози національній безпеці або громадському порядку. Військові органи отримують значні повноваження з контролю над суспільством, але їхні дії знаходяться під наглядом парламенту, що забезпечує збереження базових прав і свобод [3].

Тим не менш, слід звернути увагу, що даний правовий режим на практиці не вводився у Франції, а тому вказувати про його ефективність та можливість застосування його досвіду до українських реалій не доводиться.

Загалом можемо виокремити такі особливості регулювання правових обмежень в умовах дії воєнного стану у Франції:

Анотація

Актуальність статті полягає в тому, що досвід зарубіжних держав у застосуванні адміністративно-правових обмежень прав і свобод людини та громадянина під час воєнного стану є важливим джерелом для вдосконалення національного законодавства та практики. В умовах воєнного стану держави стикаються з необхідністю балансування між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав і свобод громадян. Зарубіжний досвід дозволяє вивчити різноманітні підходи до введення та регулювання таких обмежень, а також визначити їх ефективність і відповідність міжнародним стандартам. Мета статті полягає у аналізі правової природи та нормативне регулювання адміністративно-правових обмежень в умовах воєнного стану у Франції. У статті досліджено питання адміністративно-правових обмежень прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Визначено правові підстави для запровадження таких обмежень та процедуру їх реалізації відповідно до українського законодавства. Розглянуто вплив воєнного стану на політичні, економічні та соціальні права громадян. З'ясовано, що основною метою обмежень є забезпечення національної безпеки та оборони, але ці заходи мають здійснюватися пропорційно до загрози та підлягати парламентському контролю. Проаналізовано

1) обмеження прав обумовлено тим, що їх звичайна реалізація може перешкодити діяльності суб'єктів публічної адміністрації, уповноважених відновити правопорядок;

2) громадяни повинні бути поінформовані про введення режиму воєнного стану та права, які обмежуються внаслідок цього;

3) обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану носить тимчасовий характер;

4) питання введення та припинення воєнного стану залежить від волі не одного суб'єкта публічної адміністрації (президент діє за погодженням парламенту);

5) обмеження прав і свобод відбувається під парламентським контролем.

Висновки. Правовий режим воєнного стану передбачає суттєві адміністративно-правові обмеження прав і свобод людини, зокрема в умовах національної безпеки та оборони. Обмеження таких прав, як свобода пересування, свобода зібрань, свобода слова, недоторканність житла та майна, виправдані необхідністю забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності. Важливу роль відіграє парламентський контроль над заходами воєнного стану, що дозволяє уникнути надмірних чи невиправданих обмежень. Таким чином, правове регулювання має забезпечувати баланс між захистом прав громадян та безпекою держави.

нормативно-правову базу, яка регулює обмеження таких прав, зокрема свободи пересування, слова, мирних зібрань та інші особисті та політичні права. Наголошено на необхідності чіткого правового регулювання таких обмежень, щоб уникнути зловживань і забезпечити захист прав людини навіть в умовах воєнного стану. Зроблено висновок, що правовий режим воєнного стану передбачає суттєві адміністративно-правові обмеження прав і свобод людини, зокрема в умовах національної безпеки та оборони. Обмеження таких прав, як свобода пересування, свобода зібрань, свобода слова, недоторканність житла та майна, виправдані необхідністю забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності. Важливу роль відіграє парламентський контроль над заходами воєнного стану, що дозволяє уникнути надмірних чи не виправданих обмежень. Таким чином, правове регулювання має забезпечувати баланс між захистом прав громадян та безпекою держави.

Ключові слова: воєнний стан, обмеження прав, адміністративно-правові обмеження, парламентський контроль, Кодекс оборони Франції.

Khmil D.I. Comparative legal analysis of administrative legal restrictions of human rights under martial state in France

Summary

The relevance of the article lies in the fact that the experience of foreign states in applying administrative and legal restrictions on the rights and freedoms of man and citizen during martial law is an important source for improving national legislation and practice. In conditions of martial law, states are faced with the need to balance between ensuring national security and respecting the rights and freedoms of citizens. Foreign experience allows us to study various approaches to the introduction and regulation of such restrictions, as well as to determine their effectiveness and compliance with international standards. The purpose of the article is to analyze the legal nature and regulatory regulation of administrative and legal restrictions under martial law in France. The article examines the issue of administrative and legal restrictions on human rights and freedoms under martial law. The legal grounds for the introduction of such restrictions and the procedure for their implementation in accordance with Ukrainian legislation have been determined. The impact of martial law on the political, economic and social rights of citizens is considered. It was found that the main purpose of the restrictions is to ensure national security and defense, but these measures should be carried out in proportion to the threat and be subject to parliamentary control. The legal framework that regulates restrictions on such rights, including freedom of movement, speech, peaceful assembly, and other personal and political rights, has been analyzed. The need for a clear legal regulation of such restrictions was emphasized in order to avoid abuses and ensure the protection of human rights even under martial law. It is concluded that the legal regime of martial law provides for significant administrative and legal restrictions on human rights and freedoms, in particular in the context of national security and defense. Restrictions on such rights as freedom of movement, freedom of assembly, freedom of speech, inviolability of housing and property are justified by the need to ensure state sovereignty and territorial integrity. Parliamentary control over martial law measures plays an important role, which allows avoiding excessive or unjustified restrictions. Thus, legal regulation should ensure a balance between the protection of citizens' rights and state security.

Key words: martial law, restrictions on rights, administrative and legal restrictions, parliamentary control, French Defense Code.

Список використаних джерел:

1. Constitution de la France du 4 octobre 1958. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/>
2. Debré J.-L. Les idées constitutionnelles du général de Gaulle. Paris. Librairie générale de droit et de jurisprudence. 1974. P. 153.
3. Code de la defense. En vigueur depuis le 21 décembre 2004. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071307/2024-09-10/
4. Schmitz J. Le contrôle parlementaire de l'état d'urgence: un contrôle innovant pour un régime d'exception. Journal du Droit Administratif (JDA). 2016. Dossier 01 «Etat d'urgence». Art. 46. URL: <http://www.journal-du-droit-administratif.fr/?p=269>